

ALAIN ROBBE - GRILLET'İN ROMANLARINDAKİ FANTASTİK TIPLER

Yrd. Doç. Dr. Galip BALDIRAN (*)

Fransa'da özellikle 1950'li yıllardan sonra kendini hissettirmeye başlayan yeni roman akımı, kendisinden önce Balzac, Flaubert gibi büyük yazarlarca haklı bir üne kavuşmuş olan geleneksel romana tepki olarak doğar. Bu tepki öylesine yoğunlaşır ki, Balzac romanı, yeni romancılarca hedef tahtasına dönüşür. Hatta roman, Balzac romanından uzaklaştığı ölçüde roman özelliği taşıyacaktır. Bir yüzyıl önce yazılan ve tüm bir yüzyıla damgasını vuran geleneksel roman - ki buna Balzac romanı da diyebiliriz - artık modası geçmiş, basmakalıp kavramlar sunmaktan ileri gitmez yeni romancılar için.

Robbe - Grillet bu türden saldırılarda başı çeken ve Fransa'da olduğu kadar tüm dünyada da yankılar uyandıran, yeni romancıların en renkli simalarından, en önemlilerinden biridir. **Pour Un Nouveau Roman** adlı kitabı da her ne kadar tüm yeni romancılarca mutabık kılınan fikirleri kapsamasa da bu ekolün manifestosu olarak kabul edilebilir diye düşünüyoruz. Adı geçen bu eserde Robbe - Grillet, insanın artık "her şeyin nedeni, evrenin anahtarı, onun ezeli efendisi, ilahî hakkın sahibi" (1) olmadığını ileri sürer. Ona göre insan, artık önemini yitirmiş, anlaşılmaz, silikleşmiş, varlığı ile yokluğu arasında pek fazla fark olmayan bir silüet olmuştur. Yazar kişilerle ilgili hiç de önemli olmayan bir kaç küçük ayrıntıdan başka pek bir şey sunmaz. Oysa Balzac, romandaki kişileri geçmiş, çevresi, fizikî yapısı, ruhsal durumu ve tiklerine varıncaya kadar gözler önüne serer. Genellikle Balzac'daki tipler yıkıcı bir tutkunun esiri olmuş olarak sunulur. Yazar, bu tipleri okuyucuya sunarken geniş bir halk kesiminin sosyal ve ekonomik durumunu da sergilemekten geri kalmaz. Hatta yarattığı tipleri unutturmamak için değişik romanlarında karşımıza çıkarak ölümsüzleştirmeye çalışır. "**La Comédi Humaine**'deki en

(*) S. Ü. Fen - Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Ede. Öğretim Üyesi.

(1) Alain Robbe - Grillet, *Pour Un Nouveau Roman*, Edition de Minuit, 1963, Paris, s. 119.

tanınmış tiplerden biri olan Vautrin, **Illusions Perdues**'de karşımıza Carlos Herrera adıyla çıkar" (2). Balzac yarattığı tipleri değişik romanlarında yaşatmaya çalışırken Robbe - Grillet'de onları elinden geldiğince silmeye, yok etmeye çalışır. **La Jalousie** adlı romanı üç kişi arasında geçer. Bu üç kişiden en önemlisi de A. diye isimlendirilen bir kadındır. Bu kadın hakkında topuzlu saçları ve yeşil gözlerinden başka tanıtıcı hiç bir şey sunulmaz. Anlatıcı durumundaki koca da romanın bir diğer önemli kişisidir. Yine onun da adı yoktur ve hiç bir zaman "ben" demeden romanı anlatır. Söz konusu koca, karısının aklından geçenleri ve onun hareketlerini erotik bir biçimde sayfalarca anlatır durur. Romandaki mekân da bir teraslı evden ve bir otel odasından dışarı çıkmaz gibidir. **Dans Le Labyrinthe** adlı bir başka romanda ise romanın kahramanının adı yoktur. Yazar onu asker diye isimlendirmiştir. Robbe - Grillet için roman kişilerini isimlendirmek pek fazla önem taşımaz. O "sokakta adını bilmediğimiz bir çok insanla selamlaşır veya hiç tanımadığımız birisiyle bütün bir gece sohbet edebiliriz, tartışabiliriz" (3) der.

Yeni romanla birlikte, kişi kavramı gitgide önemini yitirmeye ve insan yürüyen, hareket eden bir görüntüden ileri gitmemeye başlar. Belki de bu yüzden olacak, Robbe - Grillet, asker, kadın, koca, çocuk gibi belirsiz adlandırmalara baş vurmakta sakınca görmez.

Kişilerde dikkatimizi çeken bir diğer özelliğin de hemen hemen hepsinin nereye gittiklerini bilmeden başlattıkları bir yürüyüşün sonunda yine benzer bir şekilde başarısızlığa düşmeleridir. **Les Gommès**'da Wallas bir cinayeti soruşturmak ve markasını hatırlayamadığı bir silgiyi bulmak için yürür ve bu yürüyüş sonunda baba katili olur. **Le Voyeur**'de Mathias saat satmak bahanesiyle çocukluğundaki unutamadığı çarpık düşünce ve hatıralarını tekrar yaşamak için yürür durur, o da sadistçe işleyeceği bir cinayetin sonunda küçük bir kızı öldürerek katil olur. **Dans Le Labyrinthe** adlı eserinde yine Robbe - Grillet, elindeki kutuyla kesin olarak adresini bilmediği, karlarla kaplı bir şehirde durmadan yürüyen ve kutuyu alıcısına ulaştıramadan ölen bir askerin alışılmışın dışındaki öyküsünü anlatır. **La Jalousie**'de Franck adlı adam, komşusu A.'yı baştan çıkarma girişimlerinde başarısızlığa düşer. İlginç olan şey de tüm bu başarısızlıkların kişileri rahatsız etmemesidir. Bir anlamda bu kişilerde kadercı bir anlayış sezme de mümkün gibi görünüyor. Oysa Balzac'ın yarattığı tipler "yaratıcı iradenin parıltısını taşıyan, aktif bir şekilde yaşayan, arzu ve hırslarını tatmin etmeye çalışan kişilerdir. Bir çevreye girdiklerinde güçlerini

(2) Michel Raimond, *Le Roman depuis La Révolution*, Armand Colin, 1968, Paris, s. 45.

(3) A. Robbe - Grillet, *a.g.e.*, s. 119.

göstermek için yanan tutuşan, göz koydukları şeyleri elde etmek için bütün güçlerini harcayan, başarıdan ya da başarısızlıktan etkilenmeyen, yaşamak için savaş veren tiplerdir" (4). Balzac tüm bunları yaparken, kişilerin psikolojik tahlillerini en ince ayrıntısına kadar sunmaktan geri kalmaz. Bir anlamda onun sanatı anlatmaktan çok aydınlatmak, bilgi vermektir. Bu yönüyle Balzac, Robbe - Grillet'ye taban tabana zıttır. Çünkü Robbe - Grillet'in gerçeği, her şeyi bir bilinç akışının, bir hayalin ya da bir fantazmin oluşumuna katkıda bulunacak tarzda sunmasıdır. O, Balzac'daki her şeyi bilen, her şeyi gören anlatıcıya kesinlikle karşıdır: "bilincin ve yüzün hareketlerini kim görür, geçmiş, şimdiki zamanı ve geleceği kim bilebilir? Bu olsa olsa Allah'tır" (5) diye ilave eder. Ve yazar, psikolojik tahlillere girmekten kaçınarak, bilmeceli, karmaşık bir hikâyeye sunarken psikolojinin kendiliğinden oluşacağını savunur. Bu tür bir psikoloji de beraberinde, kişiliğin bölünmesini (dislocation du personnage) getirir. **Le Voyeur**'deki Mathias sadistçe işlediği cinayetten sonra şizofrenik bir krize tutulur, olayın geçtiği adayı terketmek ister. Bu arada bir şeyler içmek için bir birahaneye girer ve orada kendisini iki kişiymiş gibi görmeye başlar, hatta bu iki Mathias'ın arasına bir balıkçının gelip oturduğunu görür. Benzer bir kişilik bölünmesine **Dans Le Labyrinthe**'de rastlıyoruz. Romanın kahramanı asker anlatıcısının odasındaki bir tablodan çıkar ve yine odada bulunan bir bisküvi kutusunu alıcısına vermek için dolaşmaya başlar. Bu dolaşmalar esnasında bir kaç kez uyumak için askeri bir kışlaya girer. Bir seferinde kışlanın üst katından aşağıya doğru bakarken kendisini yolda elektrik direğinin dibinde, koltuğunun altındaki kutuyla görür. Mathias'inkine benzer bir kişilik bölünmesi, asker için de ortaya çıkmıştır.

Yeni romana öncülük etmiş olan Proust'da romanlarında kişilik bölünmesi olayına sıkça yer vermiştir. Proust'un en ünlü kahramanlarından olan "Marcel, çok değişken mizaçlı ve kendisinin tek kişi olmadığını farkında olan biridir. Onda erkek ve kadın özellikler birlikte görülür" (6).

Aşağı yukarı tüm yeni romancılarda sözünü ettiğimiz kişilik bölünmesine rastlamak mümkündür. Kişilerde belli bir karakter bulamamak, kişi hakkında, okuyucuda oluşacak izlenimi netleştirmeyi güç kılar. Nathalie Sarraut'da karakteri, yazar tarafından okuyucuya empoze edilmiş "kaba bir etiket" olarak niteler. Durum Robbe - Grillet için de pek farklı değildir. Klasik bir roman kahramanı "bir karaktere, onu yansıtan bir yüze, onu şekillendiren bir geçmişe" (7) sahip olması gerekir diye düşünür

(4) Michel Raimond, *La Crise du Roman*, Librairie José Corti, 1966, Paris, s. 485.

(5) A. Robbe - Grillet, *a.g.e.*, s. 118.

(6) Michel Raimond, *a.g.e.*, s. 438.

(7) A. Robbe - Grillet, *a.g.e.*, s. 27.

Robbe - Grillet. Ama ona göre böyle bir karakter kesinlikle tüm özgürlüklerden yoksundur. Bütün problemin burada odaklaştığını ilave eder ve çözümü de şöyle getirir: "tüm basmakalıp kuralları çiğneyen bir kahraman seçmek gerekir" (8) der. Klasik roman kahramanları Robbe - Grillet'nin gözünde, onları yaratan yazarların bile inanmadıkları "kuklalar" olmaktan ileri gidemez.

İlginç olan bir başka konu da Robbe - Grillet romanlarında aynı ismi aynı romanda birden fazla kişiye vererek elinden geldiğince kapalılığı (hermétisme) arttırmasıdır. Örneğin **Les Gommés**'da birbiri arkasından öldürülecek iki Dupont vardır. Ekonomi profesörü olan Daniel Dupont yerine bir başka Dupont öldürülür. Bu iki Dupont hakkında yeterli bilgi sunulmadığı için, zaman zaman okuyucu tarafından da birbirine karıştırılır. **Le Voyeur**'de ise durum yine buna benzerdir. Jean Robin adındaki kişi kimi zaman adının Pierre olduğunu söyler. Romanın kahramanı Mathias'da saatlerini daha kolay satabileceği düşüncesiyle adayı dolaşırken Jean Robin adını kullanır. Bu durumda birden fazla Jean Robin ortaya çıkar. Öte yandan öldürülen iki küçük kızın, Jacqueline ve Violette'in adları birbirine karıştırılır. **Dans Le Labyrinthe**'de karşımıza çıkan asker ve çocuğun gerçek ya da hayâl ürünü oldukları tartışma götürür. Romanın kahramanı olan askerle, çocuğun annesinin evine çıkıp gelen ve duvardaki resme benzeyen askerin aynı asker mi yoksa bir başka asker mi olduğu yine belli değildir.

Aynı ismi değişik kişilere verme tekniği yeni romancılarca çokça kullanılan bir tekniktir. Michel Butor, **L'Emploi du Temps** adlı eserinde "anlatıcıyı bazen bir halı işçisine bazen de bir vitray işçisi" (9) olarak sunar. Claude Simon, **La Route des Flanders**'da anlatıcı - kaptan Reixach'ı sık sık bir başka Reixach ile karıştırır.

Robbe-Grillet'nin romanlarında, pek insanın dilinin kahraman demeye varmadığı ama romanı işgal eden isimsiz tipler arasında hiç de önemi olmayan bazı kişilere isim vermesi bir başka ilginç durumdur. **La Jalousie**'deki Franck'ın karısı Christiane'da bunlardan biridir. Romanda hiç ortaya çıkmaz fakat adı geçer. Evinden dışarı çıkmayan bu tip için uydurulan bahane de onun tropikal iklimin sıcağına ve sivrisineklere tahammül edememesi ve sıkça çocuğunun hastalanması olarak gösterilir.

Genellikle tüm kahramanlarda dikkatimizi çeken bir diğer özellik, onların fiziksel veya ruhsal yönden yetersiz olmalarıdır. Mathias dikizcidir.

(8) *A.e.*

(9) Pierre A. G. Astier, *La Crise du Roman Français et Le Nouveau Réalisme*, Edition Debresse, 1968, Paris, s. 220.

Çocukken gördüğü sahneleri yeniden yaşamak için sadistçe girişimlerde bulunur. **La Jalousie**'deki koca iktidarsızdır ve kıskançlığı da buradan kaynaklanır. Wallas babasının kim olduğunu bilmez, romanın sonuna doğru öldürmek zorunda kaldığı adamın öz babası olduğunu anlar. Bu yönüyle roman Oidipus kompleksini değişik imajlarla anakronik bir tarzda işler. Wallas gibi Mathias'da babasını tanımaz. **Dans Le Labyrinthe**'deki çocuk için de aynı şeyler geçerlidir, bir kaç adamdan hangisinin babası olduğunu bilemez. Yine askerin geçmişi ile ilgili bilgilerden yoksunuz, kendisi hakkında da hiç bir şey söylemez. Tüm bu tipler yalnızdır ve kendilerine yabancı bir yerde yaşamaktadırlar. Robbe - Grillet'nin sunduğu bu fantastik tipler yaşadığı dünyaya yabancılaşan, dejenere bir yapının yansıması gibi görünüyor.